

Peyami Safa'nın Romanlarında Zarflar ve Kullanışları

Ahmet AKÇATAŞ¹ ve Ali Rıza ŞAHİN²

ahmet.akcatas@usak.edu.tr

*Sorumlu iletişim yazarı: ahmet.akcatas@usak.edu.tr

Özet

Zarflar, cümledeki anlatımı kolaylaştıran ve zenginleştiren gramatik öğelerdir. Bu araştırma Türk romancılığının en önemli isimlerinden Peyami Safa'nın bazı romanlarında kullandığı zarfların incelemesi şeklindedir. Peyami Safa'nın Fatih Harbiye, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Sözde Kızlar adlı romanlarından cümle örnekleri seçilerek zarflar ve onların kullanışları detaylı bir biçimde ortaya konularak incelenmiştir. Zarfların kullanımları ve işlevleri detaylı bir şekilde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Zarflar yapı ve işlev bakımından olmak üzere iki ana kategoride işlenmiştir. Yapı bakımından zarflar yalın, türemiş ve birleşik olmak üzere üç temel kategoride ele alınmıştır. İşlev bakımından zarflar ise 22 alt başlıkta incelenerek değerlendirilmiştir. Romanlar taranarak toplamda 1143 cümle örneği tespit edilmiştir. Bu cümle örneklerinden 853 tanesi işlev bakımından zarf kullanımına örnek olmuştur. Yapı bakımından zarflar için belirlenen cümle örneklerinin de işlevleri parantez içinde verilmiştir. Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz'un Türkçe'de Zarflar adlı çalışmasındaki zarf tasnifi bu araştırmanın metodu olarak belirlenmiş ve Peyami Safa'nın romanlarından seçilen cümle örnekleri bu tasnife uygun bir biçimde bu çalışmaya eklenmiştir. Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz'un adı geçen çalışması, Türkçede zarfları her yönüyle inceleyen, detaylandıran ve örnekleyen bir çalışma olması hasebiyle büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada da tespit edilen zarf kullanım örnekleri ayrıntılı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmiştir. Böylece, Türkçede anlatımın zenginliğinde zarfların rolü bir kez daha ortaya konulmuştur. Peyami Safa'nın anlatım zenginliğinde zarfların rolü ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve Peyami Safa'nın dil kullanımında zarfların ne derece önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın temeli hâlihazırda devam etmekte olan bir yüksek lisans tezine dayanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan örnekler bu tezden alıntılanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zarflar, Zarf Türleri, Peyami Safa, Sözcük Türü

Adverbs in Peyami Safa's Novels and The Methods of Their Use

Abstract

Adverbs are grammatical elements that facilitate and enrich the expression in the sentence. This research is the examination of the adverbs used by in some of Peyami Safa's novels, one of the most important names Turkish novelists. Sentence examples of Peyami Safa's novels named Fatih Harbiye, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Sözde Kızlar were determined and adverbs and their uses are examined in detail. Uses and functions of adverbs are researched and evaluated in detail. In this study, adverbs are examined in two main categories: structure and function. In terms of structure, adverbs were examined in three basic categories: simple, derived, compound. In terms of function, adverbs were evaluated as 22 subheading. Novels were examined and a total of 1143 sentence examples were identified. 853 of these sentence examples are examples of adverbs in terms of function. The functions of sentence examples determined for adverbs in terms of structure are given in parentheses. The classification in Professor Hacı Ömer Karpuz's study called Türkçe'de Zarflar was used as the method of this research and the sentence samples chosen from Peyami Safa novels were added to this study in suitability with this classification. The study of professor Hacı Ömer Karpuz abovementioned is of great importance since it is a study that examines, details and exemplifies adverbs in Turkish. In this study, the examples of adverbs were examined and evaluated in detail. Thus, the role of the adverbs in the richness of expression in Turkish was once again demonstrated. In the same time the role of adverbs in Peyami Safa's expression richness has been handled in detail and it has been determined how important the adverbs have in language of Peyami Safa. The basis of this study is based on a master thesis currently in progress. The examples used in this study are taken from this thesis.

Key Words: Adverbs, adverbial categories, Peyami Safa, word category.

1 Giriş

Zarflar/belirteçler bir fiili, bir zarfı, bir sıfatı zaman, yer, ölçü, nitelik, soru gibi çeşitli yönlerden etkileyen kelimelerdir. Eklendiği cümlede anlam olarak sadece etkilediği sözcüğü değil cümlenin bütününe etkilemektedir. Zarflar çok çeşitlidir ve neredeyse her sözcük türünün zarf olabilmesi ile zengin bir içeriğe sahiptir. İşlevleri ve kullanımları ile dilbilgisi çalışmalarında genişçe yer tutmaktadırlar.

¹ Uşak Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

² Uşak Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Dili Yüksek Lisans Öğrencisi

Bu zenginlik ve çeşitlilik zarfları bilim dünyasında tartışmalı bir konu haline getirmektedir. Konu hakkında pek çok farklı görüş bulunmakta ve halen tartışıla gelmektedir. Ancak bu çalışma tartışmaların dışında kalacaktır. Çalışma Hacı Ömer Karpuz'un *Türkçe'de Zarflar* adlı çalışmasındaki görüşlere dayanmaktadır.

Zarflar, anlatımı kolaylaştıran ve zenginleştiren gramatik unsurlardır. Eylemin niteleyicisi olarak tanımlanan zarflar, diğer adıyla belirteçler, diğer sözcük türlerini de nitelemesi bakımından cümlede önemli bir anlam taşıyıcısıdır.

Bir cümlenin anlamlılığı o cümlenin anlatımı ile alakalıdır. Anlatımı kolaylaştıran ve zenginleştiren unsurların doğru ve eksiksiz kullanımı anlamı güçlü kılmakta ve gramatik olarak kusursuzlaştırmaktadır. Bu bakımdan zarflar, bir anlatımda anlamın satır aralarına girip anlamın derin yapısını doğrudan etkileyebilmektedir.

Bir cümleyi zenginleştiren sözcüklerin niceliği değil doğru kullanımınıdır. Peyami Safa'nın eserlerinde kullandığı dil kendisinin dil anlayışını ortaya koymaktadır. Safa, dil hakkındaki görüşleriyle³ paralel olarak manayı cümlede aramaktadır. Bu durum cümleyi kullanırken anlamın zenginliğini ön plana çıkarmasını sağlamakta ve onu dolayısıyla kusursuz cümle kurmaya itmektedir. Bu çalışmada da Safa'nın eserlerinden örneklerle zarf konusu ele alınmıştır. İncelenen ve zarf örnekleri alınan eserler şunlardır: *Fatih-Harbiye*, *Sözde Kızlar*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ve *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*.

Bu araştırmada Safa'nın öz Türkçe anlayışı göz önünde bulundurularak daha önce gramatik olarak ele alınmayan romanları incelenmiş, zarf örnekleri seçilerek zarfların işlev ve kullanımına dikkat çekilmiştir. Zarfların kullanılmasının anlatıma etkisi, anlatımı kolaylaştırıp aynı zamanda zenginleştirmesi ile zarfların zengin içeriği bir kez daha ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Safa'nın zengin dil kullanımı ve bu zenginliğin zarflara düşen payı da belirlenerek dilbilgisine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

1.1 Zarf Kavramı ve İşlevleri

Türk Dil Kurumu zarf terimini şu şekilde tanımlamaktadır: "Zarf, fiil, sıfat ve zarfların anlamlarını zaman, yer, ölçü, nitelik, soru vs. bakımlarından etkileyen kelime, belirteç." (TDK. 1988, s.1665).

Zeynep Korkmaz'a göre ise; "Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum azlık çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir." (Korkmaz, 2009, 451).

Korkmaz işlev bakımından zarfları "zaman, yer ve yön, tarz, azlık-çokluk (miktar), soru zarfları" olmak üzere beş grupta incelemektedir. Tarz zarflarını "nitelik bildirme zarfları" ve "durum bildirme zarfları" olarak kendi içinde ikiye ayırmıştır. Durum bildirme zarflarını, "benzerlik, beraberlik, dilek, hatırlatma, kargalaştırma, kesinlik, pekiştirme, tahmin, tekrarlama, sebep, sınırlama, süreklilik gösterme, şüphe bildirme, yanıt verme gibi" yükledikleri işlev bakımından çeşitli gruplara ayırmış ve yaygın olarak kullanılan zarfları edebi eserlerden örnekler vererek açıklamıştır. Ayrıca azlık-çokluk zarflarını anlam ve işlev bakımından "eşitlik derecesi gösterenler, üstünlük derecesi gösterenler, en üstünlük derecesi gösterenler, aşırılık derecesi gösterenler" olmak üzere dört gruba ayırmış ve değerlendirmiştir (Korkmaz, 2003, 450-524).

Muharrem Ergin'e göre zarf kavramı zaman, yer, hal ve miktar isimleridir. Zarflar tek başına var olamamaktadır. Ona göre bir kelime grubu içerisinde sıfatın, fiilin veyahut başka bir zarfın anlamını değiştiren adlardır zarflar. (Ergin,1999, s.258).

Ergin zarfları dört grupta incelemektedir: *Yer, zaman, nasıllık-nicelik (hâl zarfları, azlık-çokluk zarfları)*. (Ergin, 1999, s.344-348).

Tahsin Banguoğlu zarfları fiil veya sıfatların önüne gelerek bildirdikleri kılış, oluş veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimeler olarak tanımlamaktadır (Banguoğlu, 2015:371). Banguoğlu da zarfların müstakil varlıklarının olamayacağını, cümlede ancak etkilediği bir diğer sözcükle var olabileceğini söylemektedir. Ona göre zarfları anlamsal, şekilsel ve yapısal ayrımları bulunmaktadır. Zarfları anlamsal olarak "gerçekleme, miktar, nitelik, yer-yön, zaman, suret"; işlevsel olarak "karşılaştırma, berkitme, küçültme"; yapısal olarak ise "kök olanlar, başka kelime sınıfından olanlar, isimden üreme olanlar, fiilden üreme olanlar ve birleşik zarflar" şeklinde sınıflandırmaktadır (Banguoğlu 2015:372-385).

Jean Deny (2012) zarfları *asil, yer, zaman, durum, nicelik* zarfları olarak sınıflandırmıştır. Deny zarfları "değişmesiz ad" başlığı altında sıfat terimi ile beraber ele almaktadır (Deny 2012:232-284).

M. K. Bilgegil'e göre zarf; "bir sıfatın, bir fiilin, bir fiilimsinin başına gelerek anlamını niteleyen, belirten, değiştiren veya sınırlayan kelimelerdir. İsim soyundan gelen kelimelerin anlamlarını daraltmaları bakımından sıfatlarla aralarında bir benzerlik vardır. Bu nedenle bazı kitaplar, her iki çeşide giren kelimeleri "kuyûd" genel adı altında toplamışlardır. Bazı kitaplarda ise "kayıd" sözü, yalnız bu dersin konusu olan kelimelere ayır edilmiş; içlerinde ancak yer ve zaman bildirenlerden zarf diye bahsedilmiştir. Şüphesiz ki, sıfatın şümül alanı zarflarinkinden geniştir: Bir sıfat, bir zarf yerine kaim olabildiği hâlde, doğrudan doğruya zarf olan kelimeler sıfat yerinde kullanılmaz. Ancak zarflar, kelâm içinde de zarf tümleci olarak görev alabildikleri hâlde; sıfatların -doğrudan doğruya- böyle bir görevi yoktur." (Bilgegil,1981, s.216).

Celal Demir, zarfların adlandırılması, tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda sorunları dile getirdikten sonra "Tamlayıcılar" başlığı altında yaptığı sınıflandırmasında, örneklerle 17 çeşit tamlayıcı göstermiştir. Bunlar; "yer tamlayıcısı, şart tamlayıcısı, tarz tamlayıcısı, sıralama tamlayıcısı zaman tamlayıcısı, süreklilik tamlayıcısı, tekrarlama tamlayıcısı, süre tamlayıcısı, yön tamlayıcısı, sebep tamlayıcısı, amaç tamlayıcısı, araç tamlayıcısı, beraberlik tamlayıcısı, miktar tamlayıcısı, kesinlik tamlayıcısı, ihtimal tamlayıcısı ve durum tamlayıcısıdır." (Demir, 2003, s. 407-423).

Ahmet Akçataş (2019) zarfı, eylemlerin, eylemsilerin, sıfatların, adların ve belirteçlerin önüne gelerek onları zaman, durum, ölçü (miktar), yer ve soru bakımından belirten, açıklayan, sınırlandıran ya da anlamını derecelendiren kelimeler olarak tanımlanmaktadır.

³ Bkz. Peyami Safa (1999), Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akçataş'a göre zarflar gramerde adlar dışında kalan bütün dilbilgisi birliklerini çeşitli yönlerden açıklıyor olmasından dolayı önemli bir konudur: "Belirteçler sıfatları, diğer belirteçleri, eylemleri, eylemsileri ve tümcenin tamamını açıklayabilir.". Belirteçlerin açıklayıcı özellikleri onlara çok geniş bir kullanım alanı yaratmaktadır. Bu durum birçok yapıya (sıfatlar, ulaçlar, ortaçlar, tekrar öbekleri, ilgeçler, son çekim ilgeçleri, çekim ekleri) cümle düzeyinde belirteç görevi yükleyebilmektedir. Bu da belirteçlerin Türkçedeki kullanım alanlarını genişleterek kullanım sınırlarını ortadan kaldırmaktadır (2019:109-110).

Akçataş zarfları özelliklerine, anlamına, yapısına göre üç ana gruba ayırmaktadır. Özelliklerine göre "asıl belirteçler, belirteçlik ve belirteçleşme" şeklinde iki alt başlıkta zarfları incelemektedir. Belirteçlik ve belirteçleşme başlığı altında zarfları "sıfat kökenliler, ulaç yapısında olanlar, ortaç ve ortaç öbeği yapısında olanlar, ad öbeklerinin çekim ekiyle belirteçleşmesi ile oluşanlar, tekrar öbeği yapısındakiler, edatların belirteçleşmesi ile meydana gelenler, yardımcı tümce yapısında olanlar, çekim ekinin ad sonunda kalıplaşarak belirteçleşmesi ile oluşanlar, küçültme ekiyle oluşanlar, Arapça +An eki ile Arapça asıllı adlardan meydana gelenler, Farsça +âne ekiyle belirteçleşen bazı Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerden oluşanlar" şeklinde geniş açıklamalara yer vermiştir.

Anlamına göre zarfları ise "durum, niteleme, ölçü, soru, yer-yön, zaman" olarak sınıflandırmaktadır. Yapısına göre zarfları da "yalın, türemiş, bileşik, öbekleşmiş, deyimleşmiş" olarak alt gruplara ayırmıştır.

Hacı Ömer Karpuz "Türkiye Türkçesindeki Zarfların İşlevsel ve Yapısal Özellikleri" adlı makalesinde öncelikle zarfın bir kelime çeşidi olarak değerlendirilmesinin yanlışlığına dikkat çekmiştir: "Bir dil biriminin sınırlarını, özelliklerini belirlerken onun işlevsel yani kullanımına bağlı ve yapısal yani oluşturulmasına bağlı koşulları iyi belirlemek zorunluluğu vardır. Zarfların kullanım özellikleri dikkate alındığında özellikle yüklem fiille ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu nedenle onu bir sözcük türü olarak değil bir sözdizimsel öge olarak değerlendirmek gerekir." (Karpuz, 2001, s.27-43).

Karpuz "Türkçe'de Zarflar" isimli kitabında ise Türkçedeki zarfların yapı ve işlev bakımından özelliklerini Türkiye Türkçesi'yle yazılmış edebi metinlerden yola çıkarak sınıflandırma ve sınırlandırmaya çalışmıştır. Zarfların genel olarak ve bugün Türkçe'de çözüme ulaştırılmamış sorunları, yanlışlıkları ve çelişkileri üzerinde durulmuştur. Öncelikle zarfları yapısal özellikleri gerek zarf öncesi duruma gerekse zarf oluşturmak için kullanılan biçimbirmlere göre belirlemiş ve sınıflandırmış, bu sınıflandırmaları örneklerle desteklemiştir. Ayrıca zarfları işlevleri bakımından değerlendirmiştir. Onun bir yandan temel olarak cümlede yüklem fiilin tamlayıcı ögesi olması, eksiltili olarak söz dizimsel yapılarda ise fiilin, sıfatın ve bir başka zarfın tamlayıcısı olması, diğer yandan özne, nesne ve eylem anlatıcıları dışındaki açık veya kapalı olarak eylemin gerçekleşme koşullarındaki özellikleri anlatmak için kullanılmasında yüklendiği işlevler bakımından sınıflandırmıştır. Zarfların işlevsel özelliklerine, incelediği edebi eserlerden yaklaşık üç bin örnekle ve bunların yapısal özelliklerine bağlı kalarak kitabında yer vermiştir.

2 Yöntem

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini içeren doküman incelemesi, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı araştırmalarda tek başına veri toplamak amacıyla, diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ise verilerin çeşitlendirilmesini sağlamak ve araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 188-189). Bu araştırma Karpuz'un bahsi geçen "Türkçe'de Zarflar" adlı çalışması esas alınarak Peyami Safa'nın romanlarında zarflar konusu ele alınıp incelenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Karpuz'un verdiği ayrıntılar, sınıflamalar ve değerlendirmelerin tamamını örneklendirmek bu çalışma için hacim olarak mümkün olmadığından belirli örnekler sunulmuştur.

3 Bulgular ve Yorum Bölümü

3.1 Yapısal Özelliklerine Göre Örnekler:

"Evdeki hey hey yetişmiyormuş gibi **üstelik** bir de Darülelhan! Şu alaturka musikiyi kaldıracaklar mı ne yapacaklar?" (Tekli zarflar> yalın zarflar>Kelimeden oluşan zarflar; ekleme görevinde) (Safa, 2018, s.29).

"Rahat, para, eğlence, her şey... Fakat **nafile**. Hakiki kıymetler bunlar değil. Rus kızı Beyoğlu caddelerinde nasıl koşuyor!" (Tekli zarflar> yalın zarflar>Kelimeden oluşan zarflar; karşıtlık görevinde) (Safa, 2018, s.108).

"Düşük başlar hafif kalkar, büyük kapıya doğru hafifçe eğilir ve tekrar eski vaziyetine döner; herkes kendi üstünde toplanan dikkatini başkasına pek az ayırır, hem de onlar **ilk** gördüklerini bile eskiden tanıyorlarmış gibidirler, aralarında kandan fazla akrabalık vardır; acının ve korkunun birleştirdiği müşterek bir manevî aileye mensup olduklarını hissederler, emindirler ki insanlar arasında sabretmesini, beklemesini onlar kadar bilen yoktur." (Tekli zarflar> yalın zarflar>Kelimeden oluşan zarflar; sıralama görevinde) (Safa, 2019a, s.8).

"- Evet. **Hep beraber** gideriz. Yarın akşam kalır mısın Ada'da, bizde?" (Tekli zarflar> yalın zarflar>Kelime grubundan oluşan zarflar; birliktelik görevinde) (Safa, 2019b, s.208).

"Operatör **uzun uzadıya** dizimi, röntgen camlarını muayene etti." (Tekli zarflar> yalın zarflar>Kelime grubundan oluşan zarflar; zaman-niteleme görevinde) (Safa, 2019a, s.65).

"Aylar **-kim bilir** ne ıstıraplı aylar- geçireceğim yatağıma büyük bir korku içinde bakıyorum." (Tekli zarflar> yalın zarflar>Cümlecikten oluşan zarflar; zaman-niteleme görevinde) (Safa, 2019a, s.96).

"Görüyorsun ya... Açıkça Mebrure'ye kur yapıyor. Senin verdiğin teminat hep **boşa** gitti. Behiç'in söyledikleri de yalan, hep yalan, daima yalan..." (Tekli zarflar>Türemiş zarflar>Kelimeden zarf türeten morfeimler; niteleme görevinde) (Safa, 2019c, s.57).

"Notanın sarkan yaprağını sinirli bir hareketle tuttu, elinin kuvvetini ayar edemedi, yaprağı şiddetle öteki notaların arasına sokmak ve kendisini çıldırtacak kadar yoran bir işten **çabucak** kurtulmak istedi, notaları iyice kaldırmadığı için yaprak araya girmemiş, bir kısmı dışarıda kalarak buruşmuştu." (Tekli zarflar >Türemiş zarflar> Kelimeden zarf türeten morfemler; zaman-niteleme görevinde) (Safa, 2018, s.39).

"Ut denilen bu zavallı sazın şekli nefret veriyor, her şeyin şişmanı **gibi** sazın şişmanı da hoş gitmiyor; keman gibi narin sazlar itibarda." (Tekli zarflar>Türemiş zarflar> Kelimeden zarf türeten morfemler; karşılaştırma görevinde) (Safa, 2018, s.120).

"Beraber senelerce yaşarlar. **Nedense** bir türlü evlenemezler." (Tekli zarflar>Türemiş zarflar>Kelimeden zarf türeten morfemler; neden görevinde) (Safa, 2018, s.103).

"**Allah aşkına** bak! dedi, yol üstünde mezarlık olur mu?" (Tekli zarflar>Türemiş zarflar> Kelime grubundan zarf türeten morfemler; neden görevinde) (Safa, 2018, s.31).

"Burada kızının arzusuna uzak duruyordu; burada **tıpkı kızı gibi**, eksiksiz ve tam Neriman gibi, hissedemiyordu, o halde onu anlamıyordu, o halde onu her şeyi kabul eden tam bir aşkla sevmiyordu." (Tekli zarflar>Türemiş zarflar> Kelime grubundan zarf türeten morfemler; benzetme görevinde) (Safa, 2018, s.88).

"Şinasi, bu değişimin siyasi manasını **anlamakla beraber**, Fahriye'nin iltifatlarını sevinçle karşılamak zaafından kendini kurtaramadı." (Tekli zarflar>Türemiş zarflar>cümlecikten zarf türeten morfemler; benzetme görevinde) (Safa, 2018, s.26).

"Her vakit ki dans manzarası: Erkekler fazla gergin, ağır, dimdik; kadınlar fazla gevşek, hafif uçucu, etekleri hava hücumlarıyla **bazen** şişip kabaran, **bazen** de bir sarmaşık gibi bacıkların yumuşak sütunlarına sarılarak dönüyorlar, boşlukta uçuşan, içi boş kâğıt bebeklere benziyorlardı." (Tekli zarflar> Birleşik zarflar>Yalın+yalın yapıları birleşik zarflar; zaman görevinde) (Safa, 2019c, s.58).

"**Bundan yirmi gün evvel** Neriman Darülehan'dan erken çıkmıştı; gene ayağında yeni yaptırdığı bu dekolte rugan iskarpinler ve üstünde bu filizi manto; mektebin kapısında birbirinden ayrıldılar." (Tekli zarflar> Birleşik zarflar>Yalın+türemiş/türemiş+yalın yapıları birleşik zarflar; sıralama görevinde) (Safa, 2018, s.113).

1.1. İşlevleri Bakımından Zarfların Kullanımına Örnekler

"Abidenin çıplak taş bedeni, donuk ve bulanık ufkun önünde silik, **belirsiz** duruyor, ara sıra yerden kalkan bir toz kümesi arkasında gözden kayboluyordu." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Kelimeden oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2019c, s.77).

"Fakat Macit'i görmeden İstanbul'a dönmek o kadar **güç** geldi ki birkaç adım sonra Fahriye'yi geri çevirdi, beraber pastacının yukarı kat salonuna çıktılar." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Kelimeden oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2018, s.34).

"Hâlbuki o vaat bile etmiyor ve kendisine beni nasıl karşılayacağını sorduğum vakit, korkunç bir dilsizlikle susuyor." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Kelimeden oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2019a, s.27).

"Muttasıl öğürüyor, sık sık hıçkırığı tutarak çırpıyor, ara sıra, **acı acı** bağıyordu." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2019c, s.152).

"Garp sanatı, Şark sanatından ilhamlar alsa **çok iyi** eder." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2018, s.123).

"Macit'te, manasını birdenbire anlayamadığı garip bir hal görmüştü; sonra **yavaş yavaş, sözlerin ve tavırların arkasına gizlenen manaları anlamaya** ve kuruntunun doğurduğu bir mübalağa ile büyümeye başladı." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Yalın niteleme zarfları>Cümlecikten oluşan yalın niteleme zarfları) (Safa, 2018, s.110).

"Biliyorum, sen dünyaya bunun için gelmiş, bunun için yaşıyor, bunun için öleceksin ve son nefesinde bile seni **deliresiye** sevenler bulunacak." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Kelimeden türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2019c, s.56).

"Hayrette kalan şöforlere **kısaca** anlattı." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Kelimeden türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2019c, s.113).

"Böyle zamanlarınızda **lütfen** bu sözümü hatırlayınız." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Kelimeden türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2019c, s.66).

"Biz babasıyla otururken o, odasına çıkıyor ve bunları **kendi başına** okuyordu." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Kelime grubundan türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2019a, s.36).

"**Boylu boyunca** bir duvarın altına uzanıp kalmışım gibi hava alamıyorum, kollarımdan ve bacaklarımdan hayat çekiliyor." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Kelime grubundan türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2018, s.99).

"Zekasının bakir ve mahrem bir tarafını göstermek isterken **babasının karşısında soyunacakmış gibi** utanıyordu." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Türemiş niteleme zarfları>Cümlecikten türemiş niteleme zarfları) (Safa, 2018, s.48).

"**Tepeden tırnağa kadar** adaleleri sayılıyor." (Tek işlevli zarflar> niteleme zarfları>Tekli niteleme zarfları>Birleşik niteleme zarfları>türemiş+türemiş yapıları birleşik niteleme zarfları)(Safa, 2019a, s.36).

"Ben **dün** senden ayrıldıktan sonra Fahriye'ye gittim, toplantıdan vazgeçilmiş, orada Macit'i gördüm, çok ısrar etti ve beni Beyoğlu'na çıkardı." (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlilik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>yalın belirli/siz zaman zarfları>Kelimeden oluşan yalın belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2018, s.27).

“Operatörden başka herkesin, hastabakıcıların, asistanların yüzlerinde **biraz evvel** iştirak ettikleri facianın dehşeti.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>yalın belirli/siz zaman zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.87).

“**Demin** Nurefşan burada idi, ben bugün odaya girdiğim vakit neler konuşulduğunu anlattı.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>Türemiş belirli/siz zaman zarfları>Kelimedenden oluşan türemiş belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.54).

“O vakit, içimde sıkışan duygular için yeni bir mecra keşfettim; eğer bu duyguları o tarafa doğru sevk edebilecek olursam, yalnız kurtulmakla kalmayacaktım, **o anda** mes’ut olacaktım.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>Türemiş belirli/siz zaman zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.32).

“Hiçbir zaman benden dört yaş büyük bir kızla evlenmeyi kurmamıştım ve onun **günün birinde** benden başka biriyle evleneceğini kıskanmadan düşünmüştüm; fakat böyle, ilk defa bir istekli çıkınca yepyeni bir mesele ile karşılaştığımı görerek biraz hayret ettim.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>Türemiş belirli/siz zaman zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.26).

“Cevap **vermeden evvel** söyleyeceği şeyin tuhaflığına güldü.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>Türemiş belirli/siz zaman zarfları>Cümlecikten oluşan türemiş belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.75).

“Ameliyatın bittiği haberi verilince **evvelâ** Mithat Bey yukarı çıktı, operatörü gördü, **sonra** bana gelerek:- Haydi yukarı çıkalım, orada muayene olacaksınız! dedi.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda belirlik zarfları>Tekli belirli/siz zaman zarfları>Birleşik belirli/siz zaman zarfları>Yalın+yalın yapılı birleşik belirli/siz zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.87).

“Kendisine **daima** gıpta ettiğim bahçıvan, aynı nokta üstündeki ısrarından yorulmuyor ve isyansız gayretiyle, bana bir bahçede uğraşmak sevgisini telkin ediyor.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Yalın süre zaman zarfları>Kelimedenden oluşan yalın süre zaman zarfları)(Safa, 2019a, s.74).

“Bundan başka, evlâtlarının terbiyesine karşı kayıtsızlığı, onları pek serbest bırakması, evinde çalgı, dernek yapılmasından hoşlanması, **her akşam** pencere önünde gazel söylemesi de Con Hoca’nın fena şöhretini Cerrahpaşa’ya yaymıştı.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Yalın süre zaman zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın süre zaman zarfları) (Safa, 2019c, s.71).

“**Ne zamandır**, Neriman bu kediyi de okşamaz olmuştu.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Yalın süre zaman zarfları>Cümlecikten oluşan yalın süre zaman zarfları) (Safa, 2018, s.47).

“O günü **akşama kadar** Nüzhet’le bahçede geçiriyoruz.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Türemiş süre zaman zarfları>Kelimedenden oluşan türemiş süre zaman zarfları) (Safa, 2019a, s.58).

“**Zaman geçtikçe** birbirimizi daha çok tanıyacakken, birbirimize karşı yenileşiyorduk.” (Safa, 2019a, s.27) (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Türemiş süre zaman zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş süre zaman zarfları).

“Yanmış sigarayı unuttur bir yerde, yenisini yakar. Her yer, pencere kenarları, tırazbanların topuzu, her yer izmarit dolu. Tüter. **Bazen** kendi kendine söner, **bazen** yere düşer. Her yer yanık. Çıldırarak kadın.” (Tek işlevli zarflar> Zaman zarfları>Zamanda miktar/süre>Tekli süre zaman zarfları>Birleşik süre zaman zarfları>yalın+yalın yapılı birleşik süre zaman zarfları) (Safa, 2019b, s.18)

“Annemin soyunup soyunmadığını öğrenmek istersen, şimdi hemen **aşağı** in, Nurefşan’ı uyandır, ona sor.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede belirlik>Tekli belirli/siz yer-yönelme zarfları>Yalın belirli/siz yer-yönelme zarfları>Kelimedenden oluşan yalın belirli/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019a, s.55).

“Ve içimde **geriye** dönmek korkusu var.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede belirlik>Tekli belirli/siz yer-yönelme zarfları>Türemiş belirli/siz yer-yönelme zarfları>Kelimedenden oluşan Türemiş belirli/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019a, s.56).

“Doktor yatağa, **yanı başıma** oturuyor.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede belirlik>Tekli belirli/siz yer-yönelme zarfları>Türemiş belirli/siz yer-yönelme zarfları>Kelime grubundan oluşan Türemiş belirli/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019a, s.100).

“Gözleri Ferit’in bakışlarından kaçıp bu şişkinliklerin altında saklanacak bir yer arıyormuş gibi sağa sola dönüyor ve bazen ıslak bir şerit haline geliyordu.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede belirlik>Tekli belirli/siz yer-yönelme zarfları> Birleşik belirli/siz yer-yönelme zarfları>Türemiş+türemiş yapılı birleşik belirli/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019b, s.107).

“Vücudum büyük bir korku ile **öne** doğru eğildi ve dizimin üstüne kapandı.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede sınırlık>Tekli sınırlı/siz yer-yönelme zarfları> Türemiş sınırlı/siz yer-yönelme zarfları>Kelimedenden oluşan Türemiş sınırlı/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019a, s.10).

“Sofada, oradan dönen Babuş’un yanağını okşadıktan sonra, ıslık çalarak, **başından göğsüne ve ayaklarından dizkapaklarına kadar** yıkandı; elleriyle yine uzun uzadıya uğraştı.” (Tek işlevli zarflar> Yer-Yönelme zarfları>Yer-yönelmede sınırlık>Tekli sınırlı/siz yer-yönelme zarfları> Birleşik sınırlı/siz yer-yönelme zarfları>Türemiş+türemiş yapılı birleşik sınırlı/siz yer-yönelme zarfları) (Safa, 2019b, s.77).

“**Tevekkeli** değil, seni neşeli buldum.” (Tek işlevli zarflar> Neden zarfları> Tekli neden zarfları> Yalın neden zarfları>Kelimedenden oluşan yalın neden zarfları)(Safa, 2019b, s.82).

“Bu likör vaksiz amma, şişeleri açmış bulunduk, daha yemeğe de çok vakit var, daha iç; haydi, **hatırım için**.” (Tek işlevli zarflar> Neden zarfları> Tekli neden zarfları>Türemiş neden zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş neden zarfları) (Safa, 2019c, s.129).

"Allah aşkına, oğlum, kitabı alırken baş tarafından biraz oku..." (Tek işlevli zarflar> Neden zarfları> Tekli neden zarfları>Türemiş neden zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş neden zarfları) (Safa, 2019a, s.34).

"Bu gece sabaha karşı. **Çünkü** bu gece gitmezsem, altı sene tren yok." (Tek işlevli zarflar> Neden zarfları> Tekli neden zarfları>Türemiş neden zarfları>Cümlecikten oluşan türemiş neden zarfları)(Safa, 2019a, s.82).

"**Çünkü** sel gider kum kalır, **çünkü** mahkeme dırılırları iki üç ay sürer, fakat neticede Naciye Hanımın arzusu yerine gelir." (Tek işlevli zarflar> Neden zarfları> Tekli neden zarfları>Birleşik neden zarfları>Türemiş+türemiş yapıllı birleşik neden zarfları) (Safa, 2019c, s.84).

"Sargıların çözülüşünü gayet **az** duyuyordum." (Tek işlevli zarflar> Miktar zarfları> Tekli miktar zarfları>Yalın miktar zarfları>Kelimededen oluşan yalın miktar zarfları) (Safa, 2019a, s.78).

"Eskiler bir işe başladılar mı, saatlerce durup dinlenmeden didinirlerdi, ama bir kere de rahat etmek istediler mi **adam akıllı** vücutlarını dinlendirirlerdi." (Tek işlevli zarflar> Miktar zarfları> Tekli miktar zarfları>Yalın miktar zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın miktar zarfları) (Safa, 2018, s.79).

"Ferit kadının parmak ucundan yarısı mukavva kaplı pencereye doğru uzanan farazî çizgiyi takip ediyor ve camı parçalayıp içeriye girecek felâketi bekliyor. Kadın **öylesine** dramatik." (Tek işlevli zarflar> Miktar zarfları> Tekli miktar zarfları>Türemiş miktar zarfları>Kelimededen türemiş miktar zarfları) (Safa, 2019b, s.16).

"Ferit, bazı akşamlar tek başına sonuna kadar ağır ağır yürüdüğü bu Maden yolunda, bütün geleceği ve olacakları seziyormuş gibi geçirdiği derin melankoli saatlerini hatırladı." (Tek işlevli zarflar> Miktar zarfları> Tekli miktar zarfları>Türemiş miktar zarfları>Kelime grubundan türemiş miktar zarfları) (Safa, 2019b, s.152).

"Üç aylık **peşin** istiyor amma, iki aylığa râzi edeceğim, yirmi lira da taşınma parası... Sen şu parayı bulursen taşınırsın, yoksa biz bu mahalleden başka yere adım atamayız." (Tek işlevli zarflar> Sıralama zarfları> Tekli sıralama zarfları>Yalın sıralama zarfları>Kelimededen oluşan yalın sıralama zarfları) (Safa, 2019c, s.73).

"Fakat onun karşısına **bu sefer** de sosyalizm ve nasyonalizm çıkmıştır." (Tek işlevli zarflar> Sıralama zarfları> Tekli sıralama zarfları>Yalın sıralama zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın sıralama zarfları) (Safa, 2019b, s.202).

"**Birincisinde** tecrübemiz tamamıyla şahsi olduğu için, evrensel bir anlayış tasdiğinden mahrum kalacak, bizim kendimizde bile bunun bir deli kuruntusundan ibaret olduğu şüphesini uyandıracaktır." (Tek işlevli zarflar> Sıralama zarfları> Tekli sıralama zarfları>Türemiş sıralama zarfları>Kelimededen türemiş sıralama zarfları) (Safa, 2019b, s.145).

"Fakat **her defasında**, tabiata değil, aceleye düşman olduğunu andıran ve ümit kesmekten sakınan tatlı bir koketrisi vardı." (Tek işlevli zarflar> Sıralama zarfları> Tekli sıralama zarfları>Türemiş sıralama zarfları>Kelime grubundan türemiş sıralama zarfları) (Safa, 2019b, s.54).

"**Evvelâ** hastahaneyeye, **sonra** da öteki bavalıyla birkaç kitap almak için pansiyona gidecekti." (Tek işlevli zarflar> Sıralama zarfları> Tekli sıralama zarfları>Birleşik sıralama zarfları>Yalın+yalın yapıllı birleşik sıralama zarfları) (Safa, 2019b, s.208).

"Saat kaç? Herkes sallanıyor. "isterseniz bir kokteyl daha için!" diyor Macit. Kokteyl ve **hep** o zenci sesiyle karışık cazbant." (Tek işlevli zarflar> Birliktelik zarfları> Tekli Birliktelik zarfları>Yalın birliktelik zarfları>Kelimededen oluşan yalın birliktelik zarfları) (Safa, 2018, s.22).

Hep beraber gideriz. Yarın akşam kalır mısın Ada'da, bizde?" (Tek işlevli zarflar> Birliktelik zarfları> Tekli Birliktelik zarfları>Yalın birliktelik zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın birliktelik zarfları) (Safa, 2019b, s.208).

"Bilmeden herkesin düşüncesini söylemişti. Naciye Hanım, Nevin, Güzide, Melike, **hep bir ağzdan** haykırıştılar: - Pek doğru." (Tek işlevli zarflar> Birliktelik zarfları> Tekli Birliktelik zarfları>Türemiş birliktelik zarfları>Kelime grubundan türemiş birliktelik zarfları) (Safa, 2019c, s.131).

"**Âdeta**, hayatımızda bunların hiçbiri olmamıştır." (Tek işlevli zarflar>Benzetme zarfları> Tekli benzetme zarfları>Yalın benzetme zarfları>Kelimededen oluşan yalın benzetme zarfları) (Safa, 2019a, s.58).

"Bende her zaman derunî mücadeleyi teşvik eden **bu türlü** dargınlıklar, kendi kendisiyle didinmekten hoşlanmayan Nüzhet gibi tabiatlarda bütün ruhî faaliyetlerin durgunluğuyla ve can sıkıntısıyla neticelenebilirdi." (Tek işlevli zarflar>Benzetme zarfları> Tekli benzetme zarfları>Yalın benzetme zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın benzetme zarfları) (Safa, 2019a, s.55).

"**Sanırsınız** ki hiç ihtiyarlamamış, el dokunulmamış." (Tek işlevli zarflar>Benzetme zarfları> Tekli benzetme zarfları>Yalın benzetme zarfları>Cümlecikten oluşan yalın benzetme zarfları) (Safa, 2019b, s.178).

"Hasta, omuzlarının devamlı bir ihtilâci içinde, gözlerini hafifçe yumdu, dudaklarının kenarını kırıştıran bir nefret duygusuyla, **öylece** kaldı." (Tek işlevli zarflar>Benzetme zarfları> Tekli benzetme zarfları>Türemiş benzetme zarfları>Kelimededen türemiş benzetme zarfları) (Safa, 2019c, s.147).

"Dudağının uçlarından boynuna doğru iki çizgi uzanıyor ve çenesinin yuvarlağıyla birleşerek tam bir **yarım daire gibi** görünüyordu." (Tek işlevli zarflar>Benzetme zarfları> Tekli benzetme zarfları>Türemiş benzetme zarfları>Kelime grubundan türemiş benzetme zarfları) (Safa, 2018, s.76).

"**Gene** kâğıtlara bir şeyler yazıldı, çıkıp gittiler." (Tek işlevli zarflar> Tekrar zarfları> Tekli tekrar zarfları>Yalın tekrar zarfları>Kelimededen oluşan yalın tekrar zarfları) (Safa, 2019a, s.104).

"Sen de büyük bir tehalükle, memnuniyetle "Silviya"nın yerine geçmek istedin ve yine bu odada, şu uzun koltukta baygın düştüğün zaman unutamazsın ki bana **tekrar tekrar** teşekkür ettin ve dedin ki: Behiç, hayatı bana sen öğrettin!" (Tek işlevli zarflar> Tekrar zarfları> Tekli tekrar zarfları>Yalın tekrar zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın tekrar zarfları) (Safa, 2019c, s.57).

“Öğleden sonra evden çıktı. Babası, Şinasi'yi görmesini ve çağırmasını **bir kere daha** tembih etmişti.” (Tek işlevli zarflar> Tekrar zarfları> Tekli tekrar zarfları>Türemiş tekrar zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş tekrar zarfları) (Safa, 2018, s.64).

“Daha yarım saatten fazla var. O da geçer. Aziz'le şurada **karşılıklı** otursalar, Nilüfer'den de iyi haber gelirse Ferit'in cesareti artacak.” (Tek işlevli zarflar> Karşılıklılık zarfları> Tekli karşılıklılık zarfları>Yalın karşılıklılık zarfları>Kelimededen oluşan yalın karşılıklılık zarfları) (Safa, 2019b, s.157).

“İhtiyarla bir daha **göz göze** geldiler.” (Tek işlevli zarflar> Karşılıklılık zarfları> Tekli karşılıklılık zarfları>Türemiş karşılıklılık zarfları>Kelime grubundan oluşan türemiş karşılıklılık zarfları) (Safa, 2019b, s.45).

“Köye bir tatar karısı dadanmıştı. Tavukları çalardı. Etli butluydu da, yatardı **önüne gelenle**. Frengisi vardı, herkesi aşıları.” (Tek işlevli zarflar> Karşılıklılık zarfları> Tekli karşılıklılık zarfları>Türemiş karşılıklılık zarfları>cümlecikten oluşan türemiş karşılıklılık zarfları) (Safa, 2019b, s.137).

“Bir taraftan da hissediyordu ki odasının intizamı, ruhunda ki iğtişanın neticesine bağlıydı; günlerden beri süren ve bugün son haddine gelen bu deruni ihtilal bitmeden odasını düzeltmeye kalkmak **nafile** bir hareketti; hatta kendi ruhunu bir aynada seyrederek gibi görebilmesi için odayı daha fazla dağıtmak ve tabağı bardağı yere atıp kırmak, notaları yırtmak da istiyordu.” (Tek işlevli zarflar> Karşıtlık zarfları> Tekli karşıtlık zarfları>Yalın karşıtlık zarfları>Kelimededen oluşan yalın karşıtlık zarfları) (Safa, 2018, s.38).

“Biraz evvelki azimkâr hamlenin **tam tersi**.” (Tek işlevli zarflar> Karşıtlık zarfları> Tekli karşıtlık zarfları>Yalın karşıtlık zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın karşıtlık zarfları) (Safa, 2019a, s.70).

“İhtiyar oturduğu yerde, ikisine de arkası dönük, başının ağır sallanışlarıyla ve **her şeye rağmen** devam eden bir tevekkülün sakin ve titrek sesiyle, Kasım'ın dükkânını biraz evvel kapadığını, kepengin deliğini küfür ederek açtığını, ocağın söndüğünü, fakat semaverden zar zor bir bardak sıcak su çıktığını anlattı.” (Tek işlevli zarflar> Karşıtlık zarfları> Tekli karşıtlık zarfları>Türemiş karşıtlık zarfları>Kelime grubundan türemiş karşıtlık zarfları) (Safa, 2019b, s.12).

“**İnşallah** sen gidersen de görürsün...” (Tek işlevli zarflar> Vasıta zarfları> Tekli vasıta zarfları>Yalın vasıta zarfları>Kelimededen oluşan yalın vasıta zarfları) (Safa, 2019a, s.45).

“Anadolu'da ise **Ankara vasıtasıyla** her tarafa telgraf çektiririm, mutlaka cevap alırım, emin olunuz ki İhsan Efendi'yi kendi pederim gibi arayacağım.” (Tek işlevli zarflar> Vasıta zarfları> Tekli vasıta zarfları>Türemiş vasıta zarfları>Kelime grubundan türemiş vasıta zarfları) (Safa, 2019c, s.66).

“Vasfi Beyin evindeki fakir odaya **nispetle** burası lükstü.” (Tek işlevli zarflar> Karşılaştırma zarfları> Tekli karşılaştırma zarfları>Türemiş karşılaştırma zarfları>Kelimededen türemiş karşılaştırma zarfları) (Safa, 2019b, s.149).

“**Bence** sizin bu evde bir gece daha kalmamanız lâzım.” (Tek işlevli zarflar> Görelik zarfları> Tekli görelik zarfları>Türemiş görelik zarfları>Kelimededen türemiş görelik zarfları) (Safa, 2019b, s.146).

“**Evet**, gücüme giden bu.” (Tek işlevli zarflar>Doğrulama zarfları> Tekli doğrulama zarfları>Yalın doğrulama zarfları>Kelimededen oluşan yalın doğrulama zarfları) (Safa, 2019b, s.212).

“**Daha doğrusu** bu sefer kendisini bana o çektii (fakat ben gene cesaretimden mağrurdum) ağzıyla ağzımı arayan o idi (fakat ben gene cesaretimden mağrurdum), elleri enseme birbirini buldu ve dudakları yüzümde nokta nokta dolaştı, sonra dudaklarımın üstünde durdu. Ben arka üstü yattığım için onun başının ağırlığı da dudaklarımla zammoluyor ve benim dudaklarımı sıcak bir tazyikle uğruyordu.” (Tek işlevli zarflar>Doğrulama zarfları> Tekli doğrulama zarfları>Yalın doğrulama zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın doğrulama zarfları) (Safa, 2019a, s.56).

“Asmalı odada, Ferit'in önüne kahvaltı tepsisini koyuyor, her zamanki tutuk ve kederli sesiyle “Ekmeğe tereyağ süreyim de ye evlâdım”, diyordu, “çok zavıfın evlâdım, ye... **E mi?**”(Tek işlevli zarflar>Doğrulama zarfları> Tekli doğrulama zarfları>Yalın doğrulama zarfları>Cümlecikten oluşan yalın doğrulama zarfları) (Safa, 2019b, s.128).

“A... Söylemeyi unuttum, ben sana grî tafta çarşafımı verecektim, daha yirmi gün evvel yaptırdım ve **hiç** giymedim.” (Tek işlevli zarflar> Kesinlik zarfları> Tekli kesinlik zarfları>Yalın kesinlik zarfları>Kelimededen oluşan yalın kesinlik zarfları) (Safa, 2019c, s.23)

“Baksana, Hatice bile, Hoca Mustafa Efendi'nin kızı, **ille** aktrist olacağım diye tutturuyordu.” (Tek işlevli zarflar> Kesinlik zarfları> Tekli kesinlik zarfları>Yalın kesinlik zarfları>Kelimededen oluşan yalın kesinlik zarfları) (Safa, 2019c, s.170).

“Ben **hiç bir zaman** Selma'ya bu kadar bağlanmadım.” (Tek işlevli zarflar> Kesinlik zarfları> Tekli kesinlik zarfları>Yalın kesinlik zarfları>Kelime grubundan oluşan yalın kesinlik zarfları) (Safa, 2019b, s.99).

“Mektubu rastgele birkaç yerinden okuyarak etekliğinin cebine soktu, Nazmiye Hanım: ‘Güzel, çok güzel, **bari** bir cevap da sen yaz...’ diyor, incitici istihzasını bırakmıyordu.” (Tek işlevli zarflar> Yeterlik zarfları> Tekli Yeterlik zarfları>Yalın Yeterlik zarfları>Kelimededen oluşan yalın Yeterlik zarfları) (Safa, 2019c, s.115).

“- Al! **İşte** bir tane daha... Sokak ortasında oturuyor, kahve içiyorlar...” (Tek işlevli zarflar>Gösterme zarfları> Tekli gösterme zarfları>Yalın gösterme zarfları>Kelimededen oluşan yalın gösterme zarfları) (Safa, 2019c, s.31).

“Ben yaşamıyor gibiydim, kalbimin üstünde, sanki ağır bir gülle vardı, güç nefes alıyordum, korkulu rüyalarda **olduğu gibi**, çenem kilitlemiş, göğsüm böyle sınıksız ezilmiş, sesim çıkmıyordu.” (Tek işlevli zarflar>Gösterme zarfları> Tekli gösterme zarfları>Türemiş gösterme zarfları>Cümlecikten türemiş gösterme zarfları) (Safa, 2019c, s.147).

“Bu, kederimin son derecesini ancak benim bileceğim bir sır halinde bırakmak için, **galiba** nafile bir hareket oldu.” (Tek işlevli zarflar> İhtimal zarfları> Tekli ihtimal zarfları>Yalın ihtimal zarfları>Kelimededen oluşan yalın ihtimal zarfları) (Safa, 2019a, s.12).

"**Sade** menfaat de değil, bir de amurpropr meselesini hesap et... Şakaya gelmez. Salih kibirli, cakayı seven bir adamdır." (Tek işlevli zarflar>Sınırlandırma zarfları> Tekli sınırlandırma zarfları>Yalın sınırlandırma zarfları>Kelimededen oluşan yalın sınırlandırma zarfları) (Safa, 2019c, s.130).

"Kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular, siyasî hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp **sadece** fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine hapsetmekle sun'î bir tecrit yapmışlardır." (Tek işlevli zarflar>Sınırlandırma zarfları> Tekli sınırlandırma zarfları>Türemiş sınırlandırma zarfları>Kelimededen oluşan türemiş sınırlandırma zarfları) (Safa, 2019b, s.205).

"Onu görür görmez ani bir arzuya kapıldı:- Haydi, dedi, **istersen** Beyoğlu'na kadar çıkalım." (Tek işlevli zarflar> Şart zarfları> Tekli şart zarfları>Türemiş şart zarfları>Kelimededen oluşan türemiş şart zarfları) (Safa, 2018, s.31).

"Onlarca bugüne kadar çekilen eziyetler bir şey değildi, bunun **dahası** vardı, kim bilir, gökyüzü yekpare kızgın bir bakır gibi tangolu milletin başına çökecek, çoluk, çocuğa kadar ne masumların başlarını bile yakacak, dağılayacak, haşır haşır haşlayacaktı." (Tek işlevli zarflar>Ekleme zarfları> Tekli ekleme zarfları>Yalın ekleme zarfları>Kelimededen oluşan yalın ekleme zarfları) (Safa, 2019c, s.158).

"Bunu gayet tabii ve kayıtsız söylemeye çalışmışım; **hatta** alâkâmı gizlemek için yastığımın altındaki mendilimi aramakla meşgul görünüyor, mendil bir iki defa elime geçtiği halde bulamamış gibi yapıyordum." (Tek işlevli zarflar>Ekleme zarfları> Tekli ekleme zarfları>Yalın ekleme zarfları>Kelimededen oluşan yalın ekleme zarfları) (Safa, 2019a, s.31).

4 Sonuç ve Değerlendirme

Zarflar anlatımın satır aralarından girip anlamın derin yapısını doğrudan etkileyen sözcüklerdir. Bu nedenle dil ve gramer çalışmalarında önemli bir yere sahiptirler. Müstakil olarak cümlelerin anlamına doğrudan etkileri olamasa da öteki sözcükleri anlam olarak etkilemeleri ile cümlede anlam belirleyici rol oynamaktadırlar.

Peyami Safa manayı cümle düzeyinde aramaktadır. O kelimelerin değil cümlelerin manayı oluşturduğunu düşünmektedir. Onun cümleleri gerek sanatsal olarak gerekse dil olarak kusursuza yakındır. Romanlarından tespit edilen cümle örnekleri onun zengin edebiyat dünyasını göstermekle kalmayıp ayrıca dili kullanmaktaki hassasiyetini de ortaya koymaktadır.

Safa'nın romanlarında zengin bir zarf kullanımı dikkati çekmektedir. O neredeyse her cümlesinde zarf kullanmaktadır. Bu durum onun anlatımını zenginleştirmekte, gramatik olarak oldukça geniş bir veri sunmaktadır.

Araştırma sonuçları gösteriyor ki Safa zarf kullanımı konusunda oldukça verimlidir. Çalışmada verilen örneklerde de görüldüğü üzere Safa'nın romanlarında zarfların kullanımı oldukça fazladır. Örneklerde sadece zarflar gösterilmemiştir. Zarfların aynı zamanda işlevleri de belirlenmiş ve örnek cümlelerin sonuna eklenmiştir. Buna göre tespit edilen zarf işlevleri şu şekilde sıralanabilir: niteleme, zaman, yer-yön, neden, nicelik, sıralama, birliktelik, benzetme, tekrar, karşılıklık, karşıtlık, vasıta, ekleme, sınırlandırma, karşılaştırma, görelilik, doğrulama, kesinlik, yeterlik, gösterme, ihtimal, şart.

Örnekler incelenip tespit edilirken belirlenen zarfın yalın, türemiş ya da birleşik yapıda olup olmadığı da çalışmanın verilerine eklenmiştir. Ayrıca zarfın kelime, kelime grubu ya da cümlecikten mi oluştuğu da tespit konuları arasındadır. Birleşik zarflarda morphem ayrıntıları çalışmanın hacmini arttıracığı için sınırlı örneklerle çalışmaya eklenmiştir.

Çalışmada Peyami Safa'nın 4 romanı taranmış ve 1143 örnek tespit edilmiştir. Örneklerin tamamı bu araştırmaya alınmamıştır. Safa Dokuzuncu Hariciye Koğuşu adlı eserinde zarflara sıklıkla yer vermiştir. Zarf kullanımının daha az olduğu eserleri ise Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ve Söзде Kızlar romanıdır. Fatih Harbiye'de ise neredeyse Dokuzuncu Hariciye Koğuşu kadar zengin bir zarf kullanımı görülmektedir. İşlev olarak en çok kullanılan zarflar niteleme ve zaman zarflarıyken en az kullanılan yeterlik ve şart zarflarıdır. Makaledeki verilere göre zarfların kullanımları işlev bakımından şu şekilde gösterilebilir⁴:

Tablo 1. Türlerine göre zarfların kullanımı ve yüzdesi.

S. Nu.	Zarf Türleri	Zarf Kullanılan Cümle Sayısı	Zarf Kullanım Yüzdesi (%)
1	Zaman Zarfları	13/188	%22,03
2	Niteleme Zarfları	13/176	%20,64
3	Yer ve Yönelme Zarfları	6/105	%12,30
4	Neden Zarfları	5/65	%7,62
5	Miktar Zarfları	4/57	%6,68
6	Karşıtlık Zarfları	3/31	%3,63
7	Birliktelik Zarfları	3/26	%3,04
8	Benzetme Zarfları	5/24	%2,81
9	Karşılaştırma Zarfları	1/23	%2,69

⁴Makaleye alınan cümle sayısı ile tespit edilen cümle sayısı birlikte verilmiştir. Yüzdeler ise toplam veri sayısının yüzdelidir.

10	Sıralama Zarfları	5/21	%2,46
11	Tekrar Zarfları	3/20	%2,34
12	Ekleme Zarfları	2/20	%2,34
13	Doğrulama Zarfları	3/17	%1,99
14	Kesinlik Zarfları	3/16	%1,87
15	Vasıta Zarfları	2/14	%1,64
16	İhtimal Zarfları	1/12	%1,42
17	Görelilik Zarfları	1/10	%1,17
18	Gösterme Zarfları	2/7	%0,83
19	Karşılıklık Zarfları	3/7	%0,83
20	Sınırlandırma Zarfları	2/6	%0,71
21	Yeterlik Zarfları	1/5	%0,58
22	Şart Zarfları	1/3	%0,35
	Toplam	82/853	%100

Tablodaki veriler sadece işlevleri bakımından zarf kullanımını göstermektedir. İşlevleri bakımından zarflar 22 alt grupta incelenmiş ve kullanım sıklıkları tespit edilerek ayrıntılandırılmıştır. Safa'nın incelemeye alınan zarfların romanlarına dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 2. Zarfların kullanıldığı cümle sayısı ve kullanım yüzdesi.

S. Nu.	Eser Adı	Zarf Kullanılan Cümle Sayısı	Zarf Kullanım Yüzdesi (%)
1	Dokuzuncu Hariciye Koğuşu	374	% 32,75
2	Fatih-Harbiye	360	% 31,53
3	Matmazel Noraliya'nın Koltuğu	208	% 18,12
4	Sözde Kızlar	201	% 17,60
	Toplam	1143	% 100

Araştırmada tespit edilen diğer bir sonuç ise; Safa'nın romanlarında zarfları çok kullanmasının yanı sıra cümle içinde zarfları kullandığı yerlerde dikkat çekmektedir. Romanlarda neden zarfları sıfatlardan ve zarflardan hemen önce çoğunlukla cümlelerin ortasında kullanmış, zaman zarflarının çoğunu cümlelerin ilk kelimesi olarak kullanmış; niteleme zarfları ise genellikle cümlelerin ortasında ve fiillerden/fiilimsilerden hemen önce kullanılmıştır.

Safa'nın eserlerinde dikkat çeken diğer bir unsur ise; uzun cümlelere romanlarında oldukça yer vermiştir. Özellikle "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" romanında 161 kelimedenden oluşan bir cümle kullanmış, bu cümle birliktelik zarfları içinde ele alınmış ve "/+(y)IA beraber/" morfemiyle örneklendirilmiştir. Diğer bir cümle ise yine aynı romanda 83 kelimedenden oluşmuş ve miktar zarfları içinde örneklendirilmiştir. Bu cümleler Peyami Safa'nın dili ne derece sağlam ve kusursuz kullandığını kanıtlar niteliktedir.

Sonuç olarak zarflar anlatımı zenginleştiren dil unsurlarıdır. Bu araştırmada da tespit edildiği gibi zarflar anlatımın güçlü anlam taşıyıcılarıdır. Zarf konusu farklı edebi eserlerle ve örneklerle, daha fazla veriyle ele alınıp incelenmelidir. Verinin fazlalığı Türkçenin zenginliğini bir kez daha ortaya koyacaktır.

5 Kaynaklar

- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin grameri. Ankara: Türk dil kurumu yayınları.
- Bilgegil M. K. (1981). Türkçe dilbilgisi. İstanbul: Dergah yayınlar.
- Boz Erdoğan, (ed.) (2019). Türkiye Türkçesi III sözcük türleri, (A. Akçataş, N. Alan, E. Aslan vd.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Demir, C. (2003). Türkçe öğretiminde zarf tümleçleri. Tübar-xııı-/bahar,
- Deny, J. (2012). Türk dil bilgisi. İstanbul: Kabalıcı yayınevi.
- Ergin, M. (1999). Türk dil bilgisi. İstanbul: Bayrak basım yayınları.
- Gencan, T. N. (2007). Dilbilgisi. Ankara: Tek ağaç yayınları.
- Karpuz, H. Ö. (2001). Türkiye Türkçesindeki zarfların işlevsel ve yapısal özellikleri. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı Özel, 27-43.
- Karpuz, H. Ö. (2013). Türkçede Zarflar, Ege-Doğuş Yayınları.

- Korkmaz, Zeynep (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
 Safa, P. (2019a), *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, Ötüken, 2019a, İstanbul
 Safa, P. (2018), *Fatih Harbiye*, Ötüken, 2018, İstanbul.
 Safa, P. (2019b), *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, Ötüken, 2019b, İstanbul.
 Safa, P. (2019c), *Sözde Kızlar*, Ötüken, 2019c, İstanbul.
 Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008), *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

As a grammatical element, the adverb (also known as the term "belirteç" in Turkish) is an important complement to the sentence. Adverbs are described as precedes a verb, an adjective, an participle and other word or phrase that is adverb and, words and phrases that determine their meaning by affecting or changing these words and phrases in many ways such as time, place, quality, condition, quantity, reinforcement, question. Briefly, adverbs are words that affect an verb, an adverb and an adjective in various ways such as time, place, quantity, quality, question. Adverbs have a extensive place in word classes. Adverbs that affect and / or explain the meaning of a verb, an adjective or an adverb are an important part of the sentence in terms of meaning. They have an important place in determining the meaning value of expression. These structures, which facilitate and enrich expression, also determine the artistic qualities of literary works. They are the factors that affect the depth of meaning directly or indirectly.

Peyami Safa is one of the important names of Turkish literature and novelism. Both his novels and his works in other literary (nonnovel) and intellectual revealed the richness of meaning of Turkish. His works are important sources for Turkish literature studies. Also, the language of Peyami Safa and his opinions about language make an important his works for language researches. In this research, the novels of Peyami Safa, which has an important place in Turkish in terms of its artistic and linguistic, were used. Four of Peyami Safa novels were selected and examined. These novels are: *Fatih Harbiye*, *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, *Sözde Kızlar*. The sentence samples of these novels were determined and, adverbs are classified in terms of structure and function. The basis of the function is meaning. Meaning is the determinant of the function.

The classification used in the examination section of this research is the classification study determined by professor Hacı Ömer Karpuz in his study called *Türkçe'de Zarflar*. Karpuz examines and evaluates adverbs in two main titles: structure and function. These titles will be mentioned in the details of this study. The classification in Professor Hacı Ömer Karpuz's study called *Türkçe'de Zarflar* was used as the method of this research and the sentence samples chosen from Peyami Safa novels were added to this study in suitability with this classification. The study of professor Hacı Ömer Karpuz abovementioned is of great importance since it is a study that examines, details and exemplifies adverbs in Turkish. Karpuz enriched his work with various sample sentences taken from important names of Turkish literature and examples of adverbs that were used in the local dialects from time to time. In this study, the samples of adverbs that were detected were examined and evaluated in detail.

Uses and functions of adverbs are handled and evaluated in detail. adverbs are examined in two main categories: structure and function. In terms of structure, adverbs were examined in three basic categories: simple, derived, compound. In terms of function, adverbs were evaluated as 22 subheading. Novels were examined and a total of 1143 sentence examples were identified. 853 of these sentence examples are examples of adverbs in terms of function. The functions of sentence examples determined for adverbs in terms of structure are given in parentheses. 82 of them are included in this research and most of them constitute adverbs in terms of function. In the chosen of sentence samples, the condition of the adverbs in terms of function were taken into consideration.

Adverbs were determined and examined as 22 subheading in terms of function. The functions of the 22 subheadings of the adverbs are: qualification, time, place, cause, quantity, coordination, togetherness, simile, repetition, reciprocity, antonymy, instrument case, adding, delimitation, comparison, relativity, confirmation, adequacy, competence, demonstration, probability, conditional. And these functions are added to the study with sample sentences. Adverbs of time and adverbs of manner have a large place in the research. These determinations were examined not only as words but also as phrases and subordinate clauses and these were added to the data.

As a result of data, the role of the adverbs in the richness of expression in Turkish was once again demonstrated. Adverbs are important carriers of meaning that make the meaning determinant in the sentence. In the same time, the role of adverbs in Peyami Safa's expression richness has been handled in detail and it has been determined how important the adverbs have in language of Peyami Safa. Peyami Safa skillfully has been handled the adverbs in his works and his sentences.

The basis of this study is based on a master thesis currently in progress. The examples used in this study are taken from this thesis.